

הגיעה העת להכניס אנרכיה לטיפול

האפשרות החירותנית מתירה לאנשים לבנות את פתרונות הטיפול הנכונים עבורם באופן קהילתי וחופשי. לכן, על מערכת בריאות הנפש להתחיל להתייחד עם אנרכיזם כי בשורש האנרכיזם טמונה ההבנה שחירות אינה מכשול בפני טיפול ראוי, אלא הבסיס שלו

איתי קנדר 05.09.19

עוד בנושא

תקשיבו למטופלים שלכם

מערכת בריאות הנפש, על כל אגפיה, היא חור הניקוז שאליו נאסף חלק גדול מהסבל החברתי. בתוך הבור הגדול הזה הסבל לעתים מחלחל למי התהום, אך לפעמים נע בכיוון ההופכי ופורץ כגייזר. קשה להכליל אוסף כה רחב של תופעות פסיכו-סוציאליות תחת תווית תמציתית אחת של "סבל אנושי" מבלי לעשות עוול גדול לריבוי הקולות השונים שבתוך קהל ה"מטופלים", קולות שבצעם מנסים להיבדל זה מזה (ולי נדמה שגם "שגעון" או "טירוף" הן מילים שניזוקו מאוד על ידי השימוש הסיטונאי שנעשה בהן).

ובכל זאת, הניסיון שלי מלמד שיש תבנית מסוימת למפגש עם אנשים בתוך מערכת בריאות הנפש – בדרך כלל, הכאב שפוגשים במחוזות האלו מוהל את יסוד הפגיעה, את החוויה שמישהו עשה לי משהו רע ופסול, עם יסוד הדממה, שמתחבר אל החוויה של דלות השפה או חוסר האפשרות להלביש את חוויות הפגיעה במילים. שני היסודות נמזגים זה בזה עד שקשה להפריד ביניהם. וכך יוצא שבמפגש עם "צרכן" של שירותי בריאות הנפש, "אשת הטיפול" יכולה להמשיך במידה מסוימת לטוות את חבל הפגיעה ולדון את הצרכן להמשך דממה או לחילופין, היא יכולה לפרום אותו.

אנרכיזם הוא השם הכללי שניתן למניפה אידיאולוגית רחבה, שהמשותף לכל חלקיה היא השאיפה לחירות ושוויון באופן שאינו מבטל את האחד לטובת השני. אנרכיזם גם מקושר לפרקטיקה העקשנית של ביטול הסמכות ההיררכית המיותרת, הפוגמת במרקם החברתי שלנו. במאמר קצר זה, אני רוצה לבחון את התרומה שיכולה להשיא הכתיבה האנרכיסטית למעשה הפרימה, ההתרה והשיחרור בתחום בריאות הנפש, בטיפול, בסיוע ובעזרה – למי שנפשו דואבת.

נקודת המוצא: האנרכיה הנפשית של ישראל

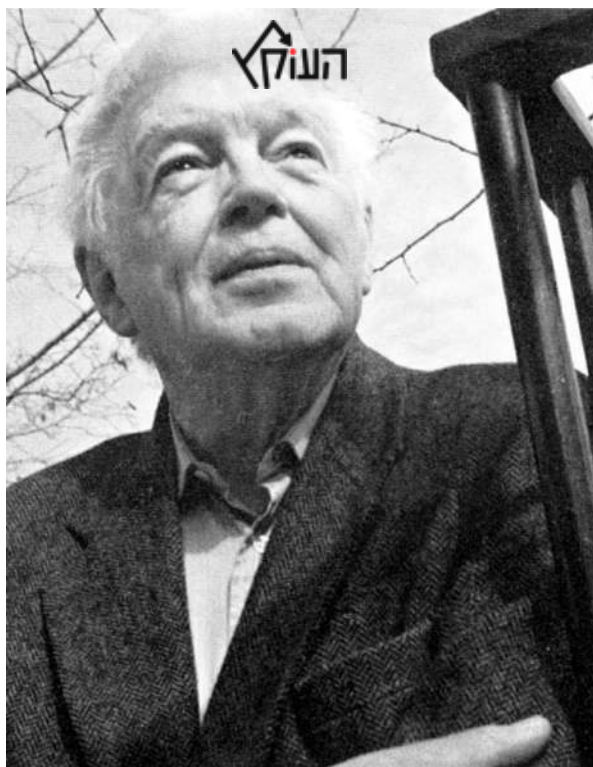
מקום טוב להתחיל בו את הטיפול הזה הוא הרחוק הישראלי. אחד מהכלים שעומדים לרשותה של האנרכיסטית הוא כלי כמעט פאסיבי: זו ההתבוננות הדקדקנית באופנים השונים שבהם אידאולוגיה חירותנית באה לכדי ביטוי במציאות, בין אם במודע או ללא תכנון מוקדם (כלי נוסף, הופכי לכאורה לכלי הזה, הוא ההפלגה בדמיון – ובכך אעסוק בהמשך). כיום קיימים כשבעה "בתים מאזנים" בישראל. אלו מקומות שבהם יכול אדם לעבור משבר נפשי חריף שכמותו בדרך כלל עוברים אנשים במחלקה הפסיכיאטרית בבית החולים, אלא שבבית המאזן שוררת שאיפה חדה לצמצם את כל אמצעי הכפייה הפסיכיאטרית. משום כך, השוהה (כך נקרא מי ש"מאושפז" בבתי המאזנים) יכול גם לבחור לצאת מהבית אם הוא רוצה בכך. משום שהשהות בבתי המאזנים נעשית על בסיס וולונטרי, ולעתים גם חינמי – אם קופות החולים פרשו על המקום הנתון את חסותן – התפתחו בהם פרקטיקות טיפוליות בלתי-אלימות (כפי שגילתה במחקרה עו"ס סיוון בר און). פרקטיקות אלו יוצרות גשרים שפתיים בין עולמות לכאורה רחוקים – לדוגמא, בין עולם התודעה ה"פסיכוטית" ועולמן של תודעות אחרות, קונצנזואליות יותר. הבתים המאזנים זכו להצלחה אדירה, הן בעבר – בקליפורניה, מקום היווסדן המקורי, בשנות ה-70 של המאה ה-20 – והן בשנים האחרונות, כשכמות הבתים המאזנים בישראל גדלה מבית אחד ב-2017 לשבעה בתים ב-2019!

האם אפשר להגדיר את הבתים המאזנים כמוסדות אנרכיסטים או אנרכיסטים-למחצה? אם היינו שואלים את קולין וורד, התשובה אולי הייתה – כן. וורד (1924 – 2010) הוא אנרכיסט בריטי ידוע שכתב עשרות מאמרים מאירי-עיניים על מדיניות רווחה, בריאות, חינוך ודיור בראי ההגות החירותנית. עמדתו הכללית של וורד היא שבכל בעיה חברתית שעומדת לפנינו, ניתן לבחור באחת משתי האפשרויות הבאות: האפשרות הסמכותנית, שבה מורים לאנשים מה לעשות וכיצד לפעול, והאפשרות החירותנית, שבמסגרתה מאפשרים לאנשים לבנות את הפתרונות הנכונים עבורם באופן קהילתי וחופשי.

דוגמא מעניינת שמביא וורד היא "גן המשחקים החופשי": שטח ייעודי בתוך המרחב האורבני שבו נמצאים כלי עבודה וחומרי יצירה, שבו הילדים, עם השגחה מינימלית, יכולים לבנות חפצים שונים ולשחק בהם בצורות שונות ויצירתיות כאוות נפשם. וורד מציג נתונים שמראים שסביבה חירותנית שכזו, בניגוד לגני משחקים "מובנים" יותר (או אפילו גני חובה כפי שאנחנו מכירים אותם בישראל), מאפשרים לילדים ללמוד שורה ארוכה של כישורי חיים, מעודדים התנהגות שיתופית ולא תחרותית או אלימה, פיתוח הדמיון והקוגניציה ועוד.

עכשיו אפשר לחזור לשאלה שהעליתי קודם ולענות עליה בצורה יסודית יותר: לבתים המאזנים יש מנהל, יש צוות ויש "שוהים", שהם בפועל במעמד מטופלים. בסיסו הבסיסי של המוסד הזה, הוא לא נראה מאוד חירותני. נדמה שהוא לא בר-השוואה לגני המשחקים החופשיים של קולין וורד. אבל בהסתכלות פנימית יותר, ובהחלט בהשוואה לבתי החולים הפסיכיאטריים, מדובר בפתרון שיויוני, חופשי וגם אנרכיסטי במיוחד.

عربي

האנרכיסט הבריטי קולין וורד

שווה לציין בהקשר זה גישה טיפולית בשם "הדיאלוג הפתוח" (גילוי נאות: אני, יחד עם עו"ס בר און, מארגן סדנאות וקורסים על הגישה). בדיאלוג פתוח מייחסים חשיבות עצומה לביטול ההיררכיות בין המערכת המטפלת והמערכת המטופלת. במפגש טיפוסי של דיאלוג פתוח כולם יושבים יחד במעגל שיח, והצעות שמעלה כל אחד מחברי המעגל, גם אם הוא פסיכיאטר מדופלם, יכולות להיבחן על ידי כל שאר המשתתפים. למרות הבעתה והזילזול שהמודלים האלו, של הבתים המאזנים ושל גישת הדיאלוג הפתוח, מעוררים לפעמים באנשי טיפולי מנוסים, הם מסמנים בעיניי דרך חירותנית מוצלחת בתוך עולם הפסיכיאטריה. מחקרים על גבי מחקרים מראים שדווקא האלמנטים האנטי-סמכותניים שגישות אלו החדירו לתוך עולם הטיפול מקדמים החלמה רבה יותר ומלאה יותר, שהם מאפשרים למטופלים שלהן פתחון פה חסר תקדים יחד עם חירות רדיקאלית לתמלל את הסבל האישי שלהם בסביבה שקשובה להם. באופן זה, הם מקבילים לגישת האנסקולינג בחינוך, גישה שאף היא זוכה לעדנה רבה בימים אלו. לבסוף, הפתרונות המוסדיים הללו גם מאששים את טענתו של קולין וורד – הפתרון החירותני הוא הפתרון היעיל יותר. הריפוי במקומות אלה הוא אפקטיבי.

סיום הטיול האנרכיסטי במחוזות הדמיון והספק

כתרגיל לאימון הדמיון ולבניית של מחשבה בריאה על פיתוח של שירותים בבריאות הנפש, אני סקרן לגבי השאלה הבאה: איך יראה טיפול אנרכיסטי לגמרי?

קודם כל, אפשר שהוא פשוט לא יהיה טיפול. הטיפול כשלעצמו מבנה מדרג של כוח

הדדית: הסכם שאינו מחייב מבחינה משפטית, ושבמסגרתו קבוצת אנשים מסכימים לעזור זה לזה (הנה הטיוטה הראשונה שלי להסכם כתוב מעין זה). ברית שכזו יכולה להתבסס בכל מרחב שבו היא נחוצה. אין לה שום תנאי מקדים מלבד רצון חבריה להתקיים יחדיו בערבות הדדית מוצהרת. בחברה שבה הפירוק האינדיבידואליסטי מביא לבדידות ודיכאון, ייתכן שברית תהיה תרופה מצוינת. ייתכן גם שהיא תחזק קהילות של מאבק שממילא חברותיהן מסייעות אחת לשנייה.

החיסרון הברור של ברית הדדית כזו, הוא שאין בה בהכרח אף אדם, או קבוצת אנשים, שצוברים ידע על ריפוי נפשי. האם זה דבר טוב? או רע? קשה לומר. אולי באופן זה הידע הטיפולי ייצבר על ידי הקהילה כולה, ולא יתרכז בידי של אדם אחד, שושלת אחת, מסורת אחת. אפשר גם לדמיין חזון מעט אחר מחזון הבריתות, בו קהילות תרופיטיות שונות כדוגמת הבתים המאזנים, יבטלו את ההיררכיה הפנימית של מטפלת ומטופלת, אבל ישמרו במידה רבה את הידע שצברו. מהלך מעין זה יהווה חזרה אל מקורותיהם האידאולוגיים של הבתים המאזנים – בית "קינגסלי הול" של ר"ד לאינג וארגון פילדלפיה. קהילות שונות יוכלו לעבוד בצורה שונה – חלקן יהיו ניידות, בעוד שאחרות יתקיימו בתנועה. רבגוניות המרחב הקהילתי יסייע אז לקיומן של רבגוניות הקולות. אפשר לחשוב על זה בתור העתקה של אוטופיית הקואופרטיבים והקומונות אל תוך עולם בריאות הנפש.

כמה רחוק אפשר ללכת עם חזון אנרכיסטי לבריאות הנפש? מתי נתקלים בקיר בטון? אורסולה לה גוויין (1929-2018) הייתה מסופרות המד"ב המשפיעות ביותר בדורותינו, ובאחד מספריה, "בידיים ריקות", היא מדמינת כוכב שמאוכלס כולו על ידי אנרכיסטים. זהו כוכב אנרכיסטי – אַנְרֶס שמו. באנרס אין עבודה ואין ממשל, אין חוקים, אין נישואין וגם, לכאורה, אין בתי חולים פסיכיאטריים. באנרס גודל גיבור הספר, הפזיקאי הגאון שֶׁבֶק. אחד מחבריו הוא סטיריקן בשם טירין, שאנחנו לומדים לקראת סוף הסיפור (סליחה על הספוילר, זה קו עלילה משני ביותר!) שהוא הגלה את עצמו לאזור נידח באמצע חייו. שם, לטובתו – כך לפחות נאמר לנו – ניתנו לו חומרים פסיכואקטיביים.

אורסולה לה גוויין עושה עבודה טובה מאוד בכך שהיא מתארת, לדעתה, מוסדות אנושיים שיתקיימו גם בחברה שבה אין שום שימוש בסמכות היררכית. כפי שניתן להסיק מספרה, החברה שלו מייצרת מעצמה את "שגעון" וגם את "המשוגעים". מוסדות בריאות הנפש יכולים רק למסמר ולייצב את המושגים האלו, אבל הדיכוי הנורמטיבי ("האומץ להיות נורמלי") הוא אלמנט אינהרנטי בהיות האדם אדם. זו הפסימיות שמוצגת ב"בידיים ריקות": גם בלי מחלקה סגורה ממשית, בני אדם ייצרו מחלקות סגורות בלתי-נראות.

השיבה הביתה

מערכת בריאות הנפש היא מערכת היררכית שעושה שימוש בכלים סמכותניים. אשפוז

אורסולה לה גווין. צילום: CC BY-SA 3.0 Gorthian

כמו מותו של אורן שלום ז"ל כתוצאה מהזנחה פושעת בבית החולים אברבנל והריגתו של ישראל ביאדגה ז"ל בידי שוטר מבוהל וסטיגמטי, זמנים בהם עולה שאלה לגבי רמת הלגיטימיות של קשירה ובידוד במחלקות הפסיכיאטריות, לאנרכיזם יש הרבה מאוד להציע לדיון. אנרכיזם מסוגל לומר: חירות היא לא מכשול בפני טיפול ראוי, היא הבסיס שלו. וגם אם אנחנו לא יודעים מה גבולותיה הסופיים של החירות הזו, הן מבחינת האפשרויות שלנו כחברה והן מבחינת טובת האדם ה"מטופל", הכיוון הכללי נראה מבטיח, ובכל נקודה בדרך ניתן לעצור ולשקול את הרווחים המצרפיים אל מול סכום ההפסדים. ניתן להתנסות במודלים מיוחדים של ערבות וסיוע נפשי, ולעשות זאת כבר היום, באופן פשוט ויומיומי.

**

תודה רבה למעגל העו"סיות הרדיקליות הרחב שעזר לי בשיח, בביקורת ובעריכת המאמר הזה. תודה מיוחדת גם לעו"ס רוני סלונים שאירגנה לפני מספר חודשים מפגש בנושא אנרכיזם ובריאות הנפש, מפגש שממנו נבטו הרעיונות שהוצגו כאן.

איתי קנדר הוא עובד סוציאלי ובלוגר

בא/ה לפה הרבה?

במשך 14 השנים שחלפו מאז עלה העוקץ לאוויר, מאות כותבות וכותבים פרסמו פה טקסטים בכל נושא שבעולם, כאשר מה שמחבר ביניהם הוא מחשבה מקורית וביקורתית. נושאים שהתעקשנו עליהם לאורך שנים, תוך יצירת שפה

באשר אנחנו נוכחות שהחיבורים הנרקמים כאן בין תרבות לפוליטיקה, בין האקדמיה לשטח, אינם טריוויאליים
عربي
 בכלל.

אחד הדברים המרגשים שקרו לנו השנה הוא הקמתו של העוקץ בערבית, שעם קהל הבאים בשעריו – לצד הפלסטינים אזרחי ישראל ופלסטיין – נמנים גם קוראות וקוראים ממדינות ערב השונות.

על מנת להמשיך ולעשות עיתונות עצמאית ולקדם סדר יום מזרחי, פמיניסטי, צדק ושוויון, אנו פונים כעת לעזרתכם, קוראינו וכותבינו. בואו לקחת חלק בפרויקט יוצא הדופן הזה, ואנא תרמו לנו. כל תרומה יכולה לעזור לנו להתקיים ולהתפתח. תודה רבה.

תגיות: אנרכיזם, בריאות הנפש, בתים מאזנים

כנראה שיעניין אותך גם:

כתם אנושי: למה הסטיגמה כלפי חולי נפש לא תיעלם בקרוב

אות קין: עלילת הדם על א"ק

פראיירים מתים בכריפריה

ילדים חורגים לאלוהים ולמשרד הרווחה

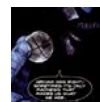

0 תגובות

عربي

הוסף תגובה...

פלאגין התגובות של פייסבוק

תגובות

תגובה

שם מלא

אי-מייל

שלחו תגובה

עדכנו אותי בשיש תגובות חדשות לפוסט זה

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

